

دانشگاه قرآن و حدیث

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته الهیات

گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان پایان نامه

مبانی فقهی و حقوقی پرداخت یارانه‌ها

استاد راهنما

حجة الاسلام والمسلمین دکتر محمد رسایی

دانشجو

نیره احمدی کوپایی

ماه و سال دفاع

شهریور 1392

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پایان نامه کارشناسی ارشد
رشته الهیات
گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان پایان نامه

مبانی فقهی و حقوقی پرداخت یارانه‌ها

استاد راهنما

حجة الاسلام والمسلمین دکتر محمد رسایی

دانشجو

نیره احمدی کوپایی

ماه و سال دفاع

شهریور 1392

تمام حقوق این اثر متعلق به دانشگاه قرآن و حدیث است.

تقديم به

همسر عزيز و فرزندان دلبندم

تقدیر و تشکر

سپاس خدای را که سخنوران، در ستودن او بمانند و شمارندگان، شمردن نعمت های او ندانند و کوشندگان، حق او را گزاردن نتوانند. و سلام و دورد بر محمد و خاندان پاک او، طاهران معصوم، هم آنان که وجودمان وامدار وجودشان است.

بدون شک جایگاه و منزلت معلم، اجل از آن است که در مقام قدردانی از زحمات بی شائبه ی او، با زبان قاصر و دست ناتوان، چیزی بنگاریم.

اما از آنجایی که تجلیل از معلم، سپاس از انسانی است که هدف و غایت آفرینش را تامین می کند و سلامت امانت هایی را که به دستش سپرده اند، تضمین؛ بر حسب وظیفه و از باب " من لم یشکر المنعم من المخلوقین لم یشکر الله عز و جل " :

از پدر و مادر عزیزم...این دو معلم بزرگوارم... که در تمام عرصه های زندگی یار و یاور ی بی چشم داشت برای من بوده اند؛

از همسر عزیزم که همواره در مسیر زندگی پر پروازم بوده است

از استاد با کمالات و شایسته؛ جناب حجة الاسلام والمسلمین دکتر محمد رسایی که در کمال سعه صدر، با حسن خلق و فروتنی، از هیچ کمکی در این عرصه بر من دریغ نمودند و زحمت راهنمایی این رساله را بر عهده گرفتند؛

و از استاد فرزانه و دلسوز؛ جناب حجه الاسلام و المسلمین دکتر مرتضی چیت سزایان که زحمت داوری این رساله را متقبل شدند؛ کمال تشکر و قدردانی را دارم.

باشد که این خردترین، بخشی از زحمات آنان را سپاس گوید.

چکیده

یارانه یکی از ابزارهای رایج دولت‌ها برای حمایت از گروه‌های خاص است که با اهداف مختلف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی صورت می‌گیرد. در این پایان نامه تلاش می‌شود که با روش توصیفی تحلیلی مبانی حقوقی و فقهی پرداخت یارانه‌ها تبیین شود. به همین منظور ابتدا به تعاریف مختلف یارانه‌ها و انواع دسته بندی آن، بررسی مزایا و معایب آن پرداخته خواهد شد و در خلال آن مبانی حقوقی پرداخت یارانه‌ها از دیدگاه قانون اساسی و قوانین موضوعه جمهوری اسلامی با رویکرد نقد و بررسی قانون هدفمندی یارانه‌ها مصوب مجلس شورای اسلامی مورد توجه و بررسی قرار می‌گیرد. سپس مبانی فقهی آن از دیدگاه قرآن و تفاسیر مختلف آیه انفال و همچنین احادیث مربوط به مصادیق انفال و آراء و نظرات فقها به طور دقیق بررسی شده است. ذکر این نکته ضروری است بر خلاف سایر جوامع که پرداخت یارانه‌ها را فقط برای اقناع افکار عمومی مدنظر دارند از دیدگاه اسلام رعایت عدالت و کاهش فاصله طبقاتی رسالتی است که شرع مقدس آن را بر عهده حاکمان نهاده است. تلاش و نتیجه پژوهش حاضر می‌تواند مبین مبانی قانونی و فقهی پرداخت یارانه‌ها قلمداد شود.

کلید واژه: یارانه، انفال، عدالت اجتماعی، حکومت اسلامی، حاکم اسلامی

فهرست مطالب

عنوان.....	صفحه.....
مقدمه.....	۹.....
فصل اول کلیات و مفاهیم.....	۱۱.....
۱.۱ کلیات.....	۱۲.....
۱.۱.۱ بیان مسئله تحقیق.....	۱۲.....
۱.۱.۲ سؤالات تحقیق.....	۱۳.....
۱.۱.۳ فرضیات تحقیق.....	۱۳.....
۱.۱.۴ ضرورت و اهداف.....	۱۳.....
۱.۲ مفاهیم.....	۱۴.....
۱.۲.۱ تعریف لغوی یارانه.....	۱۴.....
۱.۲.۲ تعریف اصطلاحی یارانه.....	۱۴.....
۱.۲.۳ هدفمندی سازی.....	۱۵.....
۱.۲.۴ طبقه بندی براساس نحوه پرداخت یارانه ها در حسابهای ملی.....	۱۵.....
۱.۲.۵ طبقه بندی براساس انعکاس یا عدم انعکاس هزینه های آن در بودجه.....	۱۷.....
۱.۲.۶ طبقه بندی براساس نحوه توزیع یارانه ها.....	۱۷.....
۱.۲.۷ طبقه بندی براساس هدف پرداخت یارانه و نحوه و روش پرداخت.....	۱۸.....
۱.۳ دلایل دولت ها برای انتخاب یارانه قیمتی.....	۱۹.....
۱.۴ سابقه پرداخت یارانه در ایران.....	۲۰.....
۱.۵ آثار اقتصادی یارانه.....	۲۱.....
۱.۶ هدف های دولت از هدفمند کردن نظام پرداخت یارانه.....	۲۲.....
۱.۶.۱ تحقق عدالت.....	۲۲.....
۱.۶.۲ تخصیص بهینه منابع.....	۲۳.....
۱.۶.۳ مدیریت مصرف برای جلوگیری از اسراف منابع.....	۲۳.....
۱.۷ فواید و مزایای اجرای برنامه هدفمندسازی یارانه ها.....	۲۴.....
۱.۷.۱ واقعی شدن قیمت ها.....	۲۴.....

۲۴	۱.۷.۲ رونق اقتصادی با افزایش تقاضا
۲۴	۱.۷.۳ افزایش تولید ناخالص داخلی و کنترل تورم
۲۵	۱.۷.۴ تقویت پول ملی
۲۵	۱.۷.۵ افزایش صادرات
۲۵	۱.۷.۶ افزایش پس انداز ملی
۲۶	۱.۷.۷ کاهش معضلات اجتماعی
۲۶	۱.۷.۸ حفاظت از محیط زیست
۲۶	۱.۷.۹ سایر مزایا
۲۸	۱.۱۰ مهمترین عناصر موفقیت در اجرای هدفمندکردن یارانه ها عبارتند از:
۲۸	۱.۱۰.۱ شناخت کامل هدف ها
۲۸	۱.۱۰.۲ مدیریت بر اساس شاخص های قابل اندازه گیری
۲۹	۱.۱۰.۳ برنامه ریزی درست و همه جانبه
۲۹	۱.۱۰.۴ شناخت منابع واقعی و هزینه های واقعی اجرای طرح
۳۱	۱.۱۱ ارتباط هدفمندسازی یارانه ها و اصلاح الگوی مصرف
۳۳	فصل دوم بررسی مبانی قانونی پرداخت یارانه ها
۳۵	۲.۱ پیشینه ی قانونی هدفمند کردن یارانه ها در ایران
۳۹	۲.۲ ارزیابی حقوقی قانون هدفمند کردن یارانه ها
۳۹	۲.۲.۱ ارزیابی قانون هدفمندسازی یارانه ها از دیدگاه با سیستم های قانون گذاری
۴۲	۲.۲.۲ اصل لزوم وجود انسجام بیرونی
۴۷	اصل قابلیت اجرایی
۴۹	فصل سوم بررسی مبانی فقهی پرداخت یارانه ها
۵۰	۳.۱ مبانی فقهی پرداخت یارانه ها
۵۲	۳.۲ انفال
۵۲	۳.۲.۱ مطلب اول: تفسیر آیه ی انفال، معنی انفال و مقصود از آن در آیه و در فقه فریقین
۶۵	۳.۲.۲ مطلب دوم
۶۹	۳.۲.۲.۱ آیا انفال از آن امام است؟
۷۲	۳.۲.۲.۲ «دو دیدگاه متفاوت درباره انفال»

۳.۲.۲.۳	سخنان برخی از بزرگان مبنی بر اینکه انفال ویژه امام معصوم است	۷۴
۳.۲.۲.۴	مصادیق و عناوین انفال	۷۶
۳.۲.۲.۵	مصادیق انفال در احادیث و روایات	۷۸
	فصل چهارم اصول و معیارهای هزینه‌کرد و مصرف انفال و درآمدهای عمومی در احادیث و آرای فقها	۹۱
۴.۱	اصول و معیارهای هزینه‌کرد و مصرف انفال و درآمدهای عمومی در احادیث و آرای فقها	۹۲
۴.۲	اصول و راهبردهای مصرف انفال در دولت اسلامی	۹۴
۴.۲.۱	اصل نقش حاکمیتی دولت در انفال	۹۵
۴.۲.۲	اصل مصلحت عمومی	۹۵
۴.۲.۳	اصل آبادانی و عدم تعطیل منابع انفال	۹۶
۴.۲.۴	اصل توانایی افراد در واگذاری و بهره‌برداری از منابع انفال	۹۷
۴.۲.۵	اصل عدم اتکای هزینه‌های مصرفی به انفال	۹۷
۴.۳	سیاست‌های مصرف انفال و درآمدهای آن در دولت اسلامی	۹۸
۴.۳.۱	انفال و برپایی عدالت و توازن اجتماعی	۹۸
۴.۳.۲	انفال و توسعه زیرساخت‌های اقتصادی با رویکرد منافع بین نسلی	۱۰۲
۴.۳.۳	انفال و توسعه سرمایه‌های معنوی و انسانی	۱۰۳
۴.۳.۴	انفال و کفالت‌های ضروری	۱۰۴
۴.۴	نتیجه‌گیری	۱۰۶
	فصل پنجم ضمائم	۱۰۷
	قانون هدفمندسازی یارانه‌ها	۱۰۸
	منابع و مأخذ	۱۱۸
	منابع فارسی	۱۱۸
	منابع عربی	۱۱۹
	مقالات	۱۲۰
	سایت‌ها و نرم افزارها	۱۲۱
	التخلیص	۱۲۴
	Abstract	۱۲۵

مقدمه

تحقق عدالت از آرزوهای دیرینه بشری و وعده مشترک انبیا است یکی از مهمترین حوزه های برقراری عدالت، ایجاد امکان دسترسی عادلانه مردم به امکانات و توزیع عادلانه منابع کشور است. بر این اساس برقراری عدالت و باز تولید در آمد به عنوان یکی از وظایف قانونی دولت در حوزه های امور مالکیتی است بنابراین برای تحقق این مهم پرداخت یارانه کالاهای اساسی امری اجتناب پذیر است.

برای برقراری عدالت و کاهش فاصله طبقاتی طبق قانون هر ماه مبلغ شخصی به هر فرد ایرانی تحت عنوان یارانه از طرف دولت پرداخت می شود. در این تحقیق درصدد بررسی مبانی فقهی و حقوقی این طرح هستیم ابتدا تعریف یارانه، اهداف پرداخت آن، آثار مثبت و منفی و چالش های پیش رو بررسی می شود. سپس مبانی آن اعم از اصول قانون اساسی و فصول برنامه سوم و چهارم توسعه اقتصادی مرتبط با هدفمندی یارانه تشریح می گردد در اصلی ترین بخش تحقیق مربوط به مبانی فقهی است که ابتدا منابع مالی تامین یارانه ها بررسی شده و با توجه به آن که منبع اصلی تامین مالی این طرح درآمد حاصل از فروش نفت است و نفت از مصادیق انفال می باشد مبانی فقهی انفال بررسی می شود در پایان بحثی درمورد اصول و سیاست های مصرف انفال با رویکرد حفظ منافع بین نسلی مطرح گردیده است.

فصل اول

کلیات و مفاهیم

۱.۱. کلیات

وقتی می‌خواهیم به بررسی مبانی فقهی و حقوقی یارانه‌ها بپردازیم اولین نکته‌ای که باید مد نظر داشته باشیم، تعریف یارانه به صورت کلی است. به طوری که ابتدا باید با مفهوم کلی یارانه‌ها و تعریف آن آشنا شویم و سپس به بررسی آن دیدگاه حقوقی و فقهی بپردازیم. چنین رویه‌ای در سایر پژوهش‌هایی که در ارتباط با بحث یارانه و آثار آن بوده است رعایت گردیده و ابتدا مفاهیم اساسی بحث به طور کامل تعریف شده و سپس بحث‌های تفصیلی بیان گردیده و به شکل اختصاصی‌تر به موضوع اصلی پرداخته شده است. این شیوه بیان موضوع صحیح و مطابق با اصول تحقیق است. بنابراین ما نیز به پیروی از این روش صحیح در فصل کلیات به ذکر تعریف لغوی و اصطلاحی یارانه و سایر واژگان کلیدی در این پژوهش می‌پردازیم. در ادامه بحث مبانی هدف‌مندی یارانه‌ها را بررسی کرده و بیان علل توجهی آن می‌پردازیم. در پایان این فصل سابقه و پیشینه تاریخی یارانه‌ها در ایران و جهان را بیان خواهیم نمود. در فصل‌های بعدی به شکل تخصصی‌تر از دید حقوقی و فقهی موضوع را مورد بررسی قرار خواهیم داد.

۱.۱.۱. بیان مسئله تحقیق

برای برقراری عدالت و کاهش فاصله طبقاتی طبق قانون هر ماه مبلغ مشخصی به هر فرد ایرانی تحت عنوان یارانه از طرف دولت پرداخت می‌شود. در این تحقیق در صدد بررسی مبانی فقهی و حقوقی این طرح هستیم. ابتدا تعریف یارانه، اهداف پرداخت آن، آثار مثبت و منفی و چالش‌های پیش رو بررسی می‌شود. سپس مبانی حقوقی آن اعم از اصول قانون اساسی و فصول برنامه‌ی سوم و چهارم توسعه اقتصادی مرتبط با هدف‌مندی یارانه‌ها تشریح می‌گردد. اصلی‌ترین بخش تحقیق مربوط به مبنای فقهی است که ابتدا منابع مالی تامین یارانه بررسی شده و با توجه به آن که منبع اصلی تامین مالی این طرح درآمد حاصل فروش نفت است و نفت جز انفال (معادن)

می‌باشد مبانی فقهی انفال بررسی می‌شود.

۱.۱.۲. سوالات تحقیق

سوالات اصلی

- الف) مبانی فقهی و قانونی تکلیف دولت به پرداخت یارانه‌ها کدام است؟
ب) منبع اصلی مالی برای تامین هزینه طرح پرداخت یارانه از کجا تامین می‌شود؟

سوالات فرعی

- ج) یارانه چیست؟
د) آثار و فواید پرداخت نقدی یارانه در جامعه چیست؟

۱.۱.۳. فرضیات تحقیق

- الف) پرداخت یارانه از مصادیق انفال است و بر اساس اصول قانون اساسی دولت موظف به پرداخت آن است.
ب) منبع اصلی تامین مالی یارانه در امد حاصل از فروش نفت است.
ج) یارانه کمک مالی دولت به احاد مردم است.
د) پرداخت یارانه موجب برقراری عدالت اجتماعی در حوزه اقتصاد می‌شود.

۱.۱.۴. ضرورت و اهداف

تحقق عدالت از ارزشهای دیرینه بشری و وعده مشترک انبیا است و یکی از مهمترین حوزه‌های برقراری عدالت، ایجاد امکان دسترسی عادلانه مردم به امکانات و توزیع عادلانه منابع کشور است. بر این اساس برقراری عدالت و باز تولید درآمد به عنوان یکی از وظایف قانونی دولت در حوزه‌های امور مالکیتی است. بنابراین برای تحقق این مهم پرداخت یارانه کالاهای اساسی امری اجتناب ناپذیر است.

۱.۲. مفاهیم

در اینجا جهت وضوح مفاهیم کلیدی به کار رفته در این پژوهش به بیان تعریف واژگان پرداخته و هریک از واژگان و ترکیبات را از لحاظ لغوی و اصطلاحی تعریف می‌نماییم البته لازم به ذکر است که در این قسمت ابتدا معانی لغوی و سپس مفهوم اصطلاحی واژگان را بیان می‌داریم.

۱.۲.۱. تعریف لغوی یارانه

در این قسمت به بیان معنای لغوی واژگان کلیدی به کار رفته در این پژوهش می‌پردازیم "یارانه" معادل subside در زبان فرانسه و subsidy در زبان انگلیسی^۱ است که به معنای کمک مالی رایگان، سوبسید و اعانه می‌باشد در اغلب لغت نامه های فارسی، بدین جهت که این کلمه اخیرا وارد دایره کلمات فارسی گردیده، تعریفی ارائه نشده است. اما در معنای فرهنگ های فارسی، یارانه به معنای "از روی یاری، منسوب به یار"^۲ تعریف گردیده است. لازم به ذکر است که این کلمه در لغت نامه دهخدا تعریف نشده است.

۱.۲.۲. تعریف اصطلاحی یارانه

آنچه امروزه در جامعه ما با عنوان یارانه از آن نام برده می‌شود، در واقع عبارت است از: پرداخت مستقیم و یا غیرمستقیم نوعی کمک مالی و امتیاز اقتصادی یا اعطای برتری ویژه ای به موسسات خصوصی، خانوارها و یا واحدهای دولتی که برای دستیابی به هدف های مورد نظر انجام می‌پذیرد.^۳ از مهمترین هدف هایی که دولت ها، به ویژه در کشورهای در حال توسعه مانند کشور ما پرداخت می‌کنند، جلوگیری از گسترش فقر و بحران های اجتماعی و تلاش برای برقراری عدالت، حتی به بهای از دست رفتن بخشی از کارایی اقتصادی است.

۱. فرهنگ، منوچهر، فرهنگ بزرگ علوم اقتصادی، تهران، نشر البرز، ۱۳۷۱ ش، ص ۲۱۳۷.

۲. قره باغیان، مرتضی، فرهنگ اقتصاد و بازرگانی، چاپ دوم، تهران، موسسه خدمات بازرگانی رسا، ۱۳۷۶ ش، ص ۷۷۵.

۳. مریدی، سیاوش، نوروزی، علیرضا، فرهنگ اقتصادی تهران، انتشارات نگاه ۱۳۷۳ ش، ص ۴۳۶.

اما تعاریف گوناگون و دسته بندی های متعدد از یارانه وجود دارد که در ادامه به چند نمونه اشاره می شود:

- مقدار منابعی که از محل بودجه عمومی به صنایع و یا بازرگانی پرداخت (کمک) می شود تا مبلغ خدمات و یا کالایشان را در سطح پایین نگه دارند
- مبلغی که به عنوان بخشی از مبلغ تمام شده کالا از طرف دولت یا سایر سازمان ها به تولیدکنندگان برای حمایت و تشویق آنان پرداخت می شود
- یارانه، پول یا مساعده ای است که دولت برای حمایت از یک موسسه یا بنگاه اقتصادی و تولید کنندگان به اشخاص یا گروه هایی پرداخت میکند تا جلب رضایت عموم مردم را به محصولات آنان در پی داشته باشد
- کمک مستقیم مالی دولت که به صنایع و یا افراد یک کشور پرداخت می شود
- یارانه پرداخت منابع مالی از طرف دولت به افراد یا موسسات اقتصادی و بازرگانی بدون هیچ چشم داشتی برای بازگرداندن این منابع مالی است

۱.۲.۳. هدفمندی سازی

این ترکیب متشکل از دو کلمه هدفمند و سازی است. "هدفمند" صفت جدیدی است که در فرهنگ های مشهور فارسی از جمله لغت نامه دهخدا، فرهنگ فارسی عمید و فرهنگ فارسی معین مورد تعریف واقع نشده است. هدفمند، صفت واژه هدف می باشد که هدف در فرهنگ فارسی به معنای "آرمان، مقصود و آنچه برای رسیدن به آن بکوشد" آورده شده است. دهخدا این صفت را این گونه تعریف نموده است: "هرچه بلند و برافراشته، نشانه تیری"

۱.۲.۴. طبقه بندی براساس نحوه پرداخت یارانه ها در حسابهای ملی

۱.۲.۴.۱. یارانه مستقیم

این نوع تقسیم بندی معمولاً در طبقه بندی هزینه در حسابهای ملی انجام می گیرد^۱، پرداخت هایی که اغلب به صورت زیانکرد عملیاتی و دریافت کنندگان آن کاملاً مشخص و دارای شخصیت حقوقی باشند، یارانه مستقیم نامیده میشوند، از جمله این یارانه ها، جبران زیان کردهای موسسات و یا سازمان ها و شرکت هایی که کالاها

۱. توانایان فرد، حسن، فرهنگ تشریحی اقتصاد، نشر الکترونیکی جهان رایانه ۱۳۸۵ ش. ص ۹۴۷

و خدمات زیربنایی، در برای تأمین منافع عمومی تولید میکنند، همچنین پیش گیری از خسارات احتمالی و جبران خسارات اتفاقی را می توان نام برد.

به طور کلی، یارانه های مستقیم در برای تخصیص بهینه منابع است و مقدار پرداخت و گیرندگان آن کاملاً مشخص و محاسبه آن آسان است. یارانه های مستقیم ناشی از فروش کالای تجاری و یا خدمات، به قیمتی کمتر از قیمت خرید یا قیمت تمام شده آن ها، همچنین هدایا و کمک های دولت از محل حساب جاری به شرکت های عمومی، از انواع کمک های بلاعوض هستند و یکی از سیاستهای دولت به حساب می آیند

یارانه مستقیم، یارانه ای است که در بودجه دولت دارای ردیف بودجه ای معین است، یعنی دولت اعتباراتی را از محل بودجه عمومی پیش بینی می کند تا برای اقدامی خاص مصرف شود، مانند یارانه زیانکرد شرکت های دولتی.

۲.۴.۱. یارانه غیر مستقیم

یارانه هایی که جنبه کالایی دارد و یا اینکه یارانه با کمک کالایی انجام پذیرد و گیرندگان آن در بخش خصوصی متعدد باشند، یارانه غیرمستقیم نامیده می شود. یارانه هایی که بابت تثبیت قیمت مصرف کننده و یا تضمین قیمت تولید کننده پرداخت می شود، در شمار یارانه غیر مستقیم قرار دارد و به علت تعدد گیرندگان و سازما نه های مباشر تعیین دقیق میزان یارانه، مشکل و احتمال سوء استفاده در این پرداختها، بیشتر است

به عبارت دیگر، یارانه غیر مستقیم کمکهایی است که براساس ارزش کالای تولید، صادر یا مصرف شده، نیروی کار یا زمین به کار می رود و یا سازماندهی آن، انجام می پذیرد و یا به کالاهای صادراتی ویژه، برای پایین نگاه داشتن قیمت آن ها، تعلق میگیرد و به دو دسته، کمک های بلاعوض کالاهای مصرفی مانند: نان، روغن، بنزین و سیمان و کالاهای تولیدی مانند: کود شیمیایی تقسیم می شود.

یارانه غیر مستقیم برای تثبیت اقتصادی و توزیع مجدد درآمد به کار میرود و به کالایی خاص که دارای مصرف کنندگان عمده است پرداخت می شود.

۵.۲.۱. طبقه بندی براساس انعکاس یا عدم انعکاس هزینه های آن در بودجه

۱.۲.۵.۱. یارانه پنهان

گاهی، کالا یا خدمتی، از سوی دولت حمایت می‌شود، اما هزینه های این حمایت در حساب های پرداخت یارانه منعکس نمی‌شود و می‌توان آن را یارانه پنهان نامید، تفاوت آن با یارانه غیر مستقیم در این است که یارانه غیر مستقیم قابل محاسبه است و در حساب های مالی ظاهر می‌شود اما روش محاسبه آن دشوار است؛ در صورتی که یارانه پنهان عملاً به عنوان یارانه یا زیانکرد عملیاتی به حساب نمی‌آید، بلکه نوعی امتیاز است که دولت برای بخش ها به وجود می‌آورد.^۱ این نوع یارانه در اقتصاد ایران بخصوص از زمانی که تفاوت زیادی بین نرخ ارز رسمی با قیمت واقعی آن ایجاد شد، ابعاد گسترده ای یافت.

۱.۲.۵.۲. یارانه آشکار

کلیه یارانه هایی که جزء هزینه های دولت به حساب می‌آید و کمکهای بلاعوض نامیده می‌شوند، یارانه آشکار هستند، بنابراین همه یارانه های مستقیم و غیرمستقیم نیز، یارانه آشکار نام دارند.

۶.۲.۱. طبقه بندی براساس نحوه توزیع یارانه ها^۲

- باز

- مانند حامل های انرژی و شیر

- سرانه

- مانند کالابزرگ

- هدفمند

مانند یارانه اعتبارات

۱. تواناییان، حسن، پیشین، ۹۶۰.

۲. مریدی، سیاوش، نوروزی، علیرضا، پیشین، ص ۴۳۶.

۱.۲.۷. طبقه بندی براساس هدف پرداخت یارانه و نحوه و روش پرداخت

به طور کلی انواع یارانه را براساس هدف پرداخت یارانه و نحوه و روش پرداخت آن نیز دسته بندی می‌کنند. بر اساس یک دسته بندی که در سال ۱۹۷۵ در یک مدل هفت گانه ارائه شده است، یارانه به هفت گروه زیر تقسیم شده است:^۱

۱.۲.۷.۱. یارانه نقدی یا کمک های نقدی

عبارت است از پرداخت های مستقیم به تولید کنندگان یا مصرف کنندگان.

۱.۲.۷.۲. یارانه اعتبارات

مثلاً تصمیم های دولتی، یارانه نرخ بهره به مؤسسات یا وام های با نرخ بهره پایین. نظیر وام هایی که مثلاً به مراکز محروم با بهره های کمتر داده میشود یا وام هایی که به بخش کشاورزی یا بخش های دیگر با نرخ های پایین تری از نرخ رایج بازار پرداخت می‌شود.

۱.۲.۷.۳. یارانه مالیاتی

با هدف کاهش بدهی های مالیاتی یا تشویق صنعت یا فعالیت های اقتصادی در مناطق خاص، که با کاهش مالیاتی آن ها، سود بیشتری برای تولید کنندگان یا ارائه کنندگان خدمات فراهم شود.

۱.۲.۷.۴. یارانه برابری

این گونه یارانه ها عمدتاً عبارت است از کمک های دولت برای فعالیت های تحقیقاتی در بنگاه های اقتصادی یا کمک های یارانه ای به مناطق محروم در چارچوب کلی طرح های توسعه ای یا حتی کمک های دولت به بنگاه ها برای افزایش توان آن ها در راستای حفاظت از محیط زیست

۱.۲.۷.۵. یارانه جنسی

تأمین کالا و خدمات توسط دولت در قیمتی کمتر از قیمت بازار است.

^۱. همان، ص ۵۷۱.

۶.۷.۲.۱. یارانه خرید تضمینی کالا

خرید کالا و خدمات توسط دولت در قیمت بالاتر از قیمت بازار یا قیمت تضمینی که جزء اقلامی است که در مورد گندم و بعضی اقلام مختلف که حدود ۲۸ قلم است، عمل می‌شود.

۳.۱. دلایل دولت ها برای انتخاب یارانه قیمتی به شرح زیر است

دلیل اول، انتخاب نظام قیمت گذاری از سوی یک دولت به عنوان ابزاری برای حمایت اجتماعی ممکن است برای تغییر در الگوی تقاضا باشد. آنان این کار را به سبب صرفه های بیرونی مصرف کالاها و خدمات خاص انجام می‌دهند. به بیان دیگر، منافع جامعه از مصرف آن کالا بیش از مصرف کننده است.^۱

دلیل دوم، آن است که جامعه برای مصرف حداقل اقلام غذایی اساسی توسط گروه های جامعه ارزش بالایی قائل است.

دلیل سوم، آن است که از لحاظ سیاسی، قانع کردن جامعه و یا مالیات دهندگان در تخصیص وجوه به یارانه غذاهای اساسی در مقایسه با انتقال درآمد ساده تر است. علاوه بر این، حمایت قیمتی از دیدگاه سیاسی، از پایداری بیشتری در مقایسه با برنامه های انتقال درآمدی برخوردار است، چون بخش عمده ای از منافع آن علاوه بر فقرا به طبقه متوسط جامعه می‌رسد و در نتیجه حمایت عمومی از برنامه یارانه غذا گسترده تر است.

دلیل چهارم آن است که از نظر اداری پرداخت یارانه به یک کالا، ساده تر از انتقال درآمدی به صورت پرداخت نقدی است، زیرا دولت با کنترل حرکت یک کالا مانند نان و برنج در مسیر بازاریابی می‌تواند تا حدود زیادی اطمینان یابد که خانوارها به مقدار معینی غذا دسترسی خواهند یافت. علاوه بر این، از طریق یارانه قیمتی می‌توان یارانه را به سوی فقرا، هدفمند کرد، بی آن که نیازی به برقراری یک نظام اداری برای هدفمندسازی آشکار باشد، با انتخاب محصولات که به طور عمده فقرا مصرف می‌کنند. دولت ها نیازی به شناسایی خانوارهای فقیر ندارند. بدین گونه با هدفمندی بر مبنای رفتار غذایی فقرا، دولت ها می‌توانند از هزینه های اقتصادی و سیاسی حذف افراد بر اساس درآمدشان، که اغلب آن را آشکار نمی‌کنند، اجتناب نمایند. بالاخره، آخرین دلیل دولت ها برای تمرکز یارانه قیمتی و انتقال جنسی محصولات غذایی آن است که از دید آنان، بازار این

۱. مریدی، سیاوش، نوروزی، علیرضا، پیشین، ص ۶۲۵.